

BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARIDA PSIXODIAGNOSTIK KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH

*Abdumavlonov Murodjon Abdimavlon o'g'li,
Alfraganus university magistranti
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.04.2.046>*

Annotatsiya: Psixodiagnostika kompetensiyalari o'qituvchilar, ayniqsa boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun yosh o'quvchilarning turli psixologik ehtiyojlari va muammolarini aniqlash va hal qilish uchun juda muhimdir. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarining psixodiagnostik kompetensiyalarini shakllantirish mavjud adabiyotlar va amaliy natijalarni har tomonlama ko'rib chiqish orqali ko'rib chiqiladi. U psixodiagnostik treningni o'qituvchilarning ta'lim dasturlariga integratsiya qilish muhimligini ta'kidlaydi va ta'lim muassasalarida bolalarning har tomonlama rivojlanishiga yordam berish uchun ushbu kompetensiyalarni oshirish strategiyalarini taklif qiladi.

Kalit so'zlar: Psixodiagnostik kompetensiyalar, Boshlang'ich sinf o'qituvchilari, O'qituvchilar ta'limi, Psixologik baholash, Erta aralashuv.

FORMATION OF PSYCHODIAGNOSTIC COMPETENCIES IN PRIMARY CLASS TEACHERS

*Abdumavlonov Murodjon Abdimavlon o'g'li,
a graduate student of ALFRAGANUS UNIVERSITY*

Abstract: Psychodiagnostic competencies are very important for teachers, especially elementary school teachers, to identify and solve various psychological needs and problems of young students. In this article, the formation of psychodiagnostic competencies of primary school teachers is considered through a comprehensive review of available literature and practical results. It emphasizes the importance of integrating psychodiagnostic training into teacher education programs and suggests strategies for enhancing these competencies to support the holistic development of children in educational settings.

Key words: Psychodiagnostic competencies, Primary school teachers, Teacher education, Psychological assessment, Early intervention.

ФОРМИРОВАНИЕ ПСИХОДИАГНОСТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ У УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

*Абдумавлонов Муроджон Абдимавлон ўгли,
магистрантка УНИВЕРСИТЕТА АЛЬФРАГАНУС.*

Аннотация: Психодиагностические компетенции очень важны для учителей, особенно учителей начальной школы, для выявления и решения различных психологических потребностей и проблем младших школьников. В данной статье формирование психодиагностических компетенций учителей начальных классов рассматривается посредством всестороннего обзора доступной литературы и практических результатов. В нем подчеркивается важность интеграции психодиагностической подготовки в программы подготовки учителей и предлагаются стратегии повышения этих компетенций для поддержки целостного развития детей в образовательных учреждениях.

Ключевые слова: Психодиагностические компетенции, Учителя начальных классов, Педагогическое образование, Психологическая оценка, Раннее вмешательство.

Kirish: Boshlang'ich ta'lim bolalarning akademik, ijtimoiy va hissiy rivojlanishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu tanqidiy davrda boshlang'ich sinf o'qituvchilari yosh ongni shakllantirish va kelajakdagi muvaffaqiyatlar uchun zamin yaratishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, sinf manzarasi qiyinchiliklardan xoli emas; bolalar o'zlarining turli xil psixologik tuzilishini aks ettiruvchi ko'plab xatti-harakatlar va javoblarni namoyish etadilar. Ushbu murakkab hududda samarali harakat qilish uchun boshlang'ich sinf o'qituvchilari nafaqat pedagogik tajribani talab qiladi; ular o'quvchilarning o'qishi va farovonligiga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan psixologik omillarni aniqlash va bartaraf etish uchun psixodiagnostik vakolatlariga ega bo'lishi kerak.

Psixodiagnostik kompetensiyalar talabalarning psixologik faoliyatini baholash, tushunish va aralashuv uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar va bilimlarning keng spektrini o'z ichiga oladi. Ushbu kompetensiyalar o'qituvchilarga o'z o'quvchilarida rivojlanish kechikishlari, hissiy buzilishlar, xulq-atvor muammolari va o'rganishdagi nuqsonlarni aniqlashga imkon beradi. Samarali psixodiagnostika amaliyotlarini qo'llash orqali o'qituvchilar o'zlarining ta'lim usullarini moslashtirishlari, maqsadli tadbirlarni ta'minlashlari va optimal o'sish va rivojlanishga yordam beradigan qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini yaratishlari mumkin.

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarida psixodiagnostik kompetensiyalarni shakllantirish, bu ko'nikmalarni egallash, sayqallash va ta'lim muassasalarida qo'llash jarayonlari ko'rib chiqiladi. Mavjud adabiyotlar va amaliy tushunchalarni har tomonlama ko'rib chiqish orqali u psixodiagnostika mashg'ulotlarini o'qituvchilar ta'limi dasturlariga integratsiyalash muhimligini ta'kidlaydi va bugungi ta'lim sharoitida o'quvchilarning o'zgaruvchan ehtiyojlarini qondirish uchun ushbu kompetensiyalarni oshirish bo'yicha tavsiyalar beradi.

Psixodiagnostik kompetensiyalarni tushunish:

Psixodiagnostika kompetensiyalari ta'lim muassasalarida o'quvchilarni samarali qo'llab-quvvatlashning asosini tashkil qiladi, o'qituvchilarga o'z talabalarining turli xil psixologik ehtiyojlarini tan olish va ularga javob berish imkoniyatini beradi. Bu kompetensiyalar dastlabki baholashlarni o'tkazish, o'quvchilarning xulq-atvori va o'qishiga ta'sir etuvchi psixologik omillarni aniqlash hamda maqsadli tadbirlarni amalga oshirish uchun boshqa mutaxassislar bilan hamkorlik qilish uchun zarur bo'lgan ko'p qirrali ko'nikma va bilimlar bazasini o'z ichiga oladi.

Psixodiagnostik kompetensiya o'z mohiyatiga ko'ra, asosiy psixologik jarayonlarni ko'rsatadigan xatti-harakatlar, his-tuyg'ular va idrok shakllarini farqlash qobiliyatini o'z ichiga oladi. Bu turli yoshdagi bolalarga xos bo'lgan rivojlanish bosqichlari va traektoriyalarini tushunish, ushbu me'yorlardan og'ishlarni tan olish va o'rganish va farovonlik uchun potentsial ta'sirlarni aniqlashni o'z ichiga oladi. Kuzatuv qobiliyatlarini qo'llash orqali boshlang'ich sinf o'qituvchilari kayfiyatdagi o'zgarishlar, ijtimoiy chekinish yoki akademik ishdan bo'shsh kabi asosiy psixologik tashvishlarni ko'rsatishi mumkin bo'lgan nozik belgilar va ko'rsatkichlarni aniqlashlari mumkin.

Bundan tashqari, psixodiagnostik kompetensiyalar turli vositalar, jumladan, tuzilgan kuzatishlar, norasmiy baholashlar, talabalar va tarbiyachilar bilan suhbatlar va boshqa ta'lim mutaxassislari bilan hamkorlik qilish orqali tegishli ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi. O'qituvchilar o'quvchilar va ularning oilalaridan tegishli ma'lumotlarni nozik va bezovta qilmasdan olish, ochiq muloqotni osonlashtirish uchun ishonch va yaqinlikni rivojlantirishga mohir bo'lishi kerak.

Baholash ko'nikmalaridan tashqari, psixodiagnostik kompetensiyalar o'quvchining kuchli tomonlari, qiyinchiliklari va atrof-muhit omillari kontekstida baholash natijalarini sharhlash qobiliyatini o'z ichiga oladi. Bu rivojlanish psixologiyasi, o'rganish nazariyalari va xulq-atvor va idrokga ijtimoiy-madaniy ta'sirlarni chuqur tushunishni talab qiladi. Nazariy bilimlarni amaliy kuzatishlar va baholash ma'lumotlari bilan birlashtirib, o'qituvchilar o'quvchilarning

psixologik faoliyati to'g'risida yaxlit tushunchalarni shakllantirishlari va shunga mos ravishda o'quv yondashuvlarini moslashtirishlari mumkin.

Bundan tashqari, samarali psixodiagnostika amaliyoti o'quvchilarning psixologik farovonligi va akademik muvaffaqiyatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan kengroq tizimli omillarni qamrab olish uchun individual baholashdan tashqariga chiqadi. Bu oila dinamikasi, ijtimoiy-iqtisodiy omillar, madaniy me'yorlar va maktab iqlimining o'quvchilarning xulq-atvori va o'quv tajribasiga ta'sirini tan olishni o'z ichiga oladi. Yaxlit istiqbolni qabul qilish orqali o'qituvchilar asosiy tizimli muammolarni hal qilishlari va talabalarning yaxlit rivojlanishini ta'minlaydigan qo'llab-quvvatlovchi muhitni himoya qilishlari mumkin.

Psixodiagnostik kompetensiyalar boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun o'zlarining tarbiyachi, murabbiy va o'quvchilar muvaffaqiyati uchun himoyachi rolini bajarishlari uchun zarurdir. Kuzatuv, baholash va aralashuv qobiliyatlarini oshirib, o'qituvchilar barcha talabalar akademik, ijtimoiy va hissiy jihatdan rivojlanish imkoniyatiga ega bo'lgan inklyuziv va qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini yaratishi mumkin.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida psixodiagnostik kompetensiyalarni shakllantirish:

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida psixodiagnostik kompetensiyalarni rivojlantirish rasmiy ta'lim, kasbiy tayyorgarlik, amaliy tajriba va doimiy kasbiy rivojlanish tashabbuslari kombinatsiyasi ta'sirida dinamik jarayondir. Psixologiya va bola rivojlanishi bo'yicha asosiy bilimlar, odatda, o'qituvchilarni tayyorlashdan oldingi ta'lim dasturlari davomida olingan bo'lsa-da, psixodiagnostika ko'nikmalarini rivojlantirish o'qituvchilarning faoliyati davomida uzluksiz o'rganish va takomillashtirishni talab qiladi.

Pedagoglik malakasini oshirish:

O'qituvchilarning ta'lim dasturlari boshlang'ich sinf o'qituvchilarida psixodiagnostik kompetensiyalarni shakllantirishning boshlang'ich bosqichi bo'lib xizmat qiladi. Ta'lim psixologiyasi, bolalar rivojlanishi va maxsus ta'lim kurslari o'rganish va xulq-atvoriga asoslangan psixologik tamoyillar haqida asosiy bilimlarni beradi. Kurs ishi, o'qish va sinfdagi muhokamalar orqali o'qituvchilar rivojlanish bosqichlari, kognitiv jarayonlar va o'quvchilarning bilim olish tajribasini shakllantiruvchi ijtimoiy-emotsional omillar haqida tushunchaga ega bo'ladilar.

Bundan tashqari, o'qituvchilarni tayyorlash dasturlari turli xil ta'lim sharoitlarida amaliyot tajribasi yoki maydonlarni joylashtirishni o'z ichiga olishi mumkin, bu esa intiluvchan o'qituvchilarga har xil kelib chiqishi va turli ehtiyojlarga ega bo'lgan talabalarni kuzatish va ular bilan muloqot qilish imkonini beradi. Ushbu amaliy tajribalar nazariy bilimlarni real sharoitlarda qo'llash, kuzatish ko'nikmalarini rivojlantirish va asosiy psixologik omillarni ko'rsatadigan xatti-harakatlar modellarini tan olishni boshlash imkonini beradi.

Xizmat davomida malaka oshirish:

Pedagoglarning chaqiruvigacha bo'lgan ta'limi psixodiagnostik kompetensiyalarga asos bo'lsa-da, o'qituvchilarning tushunchalarini chuqurlashtirish va diagnostika mahoratini oshirish uchun doimiy kasbiy rivojlanish muhim ahamiyatga ega. Malaka oshirish bo'yicha seminarlar, seminarlar va konferensiyalar o'qituvchilarga psixodiagnostika bilan bog'liq muayyan mavzularni o'rganish imkoniyatini beradi, masalan, ta'limdagi nuqsonlarni aniqlash, qiyin xatti-harakatlarni boshqarish yoki o'quvchilarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlash.

Bundan tashqari, hamkorlikdagi o'quv jamoalari va professional ta'lim tarmoqlari o'qituvchilar uchun tajriba almashish, strategiyalar almashish va bir-birlarining muvaffaqiyatlari va muammolaridan o'rganish uchun forumlar beradi. Reflektiv amaliyotlar va tengdoshlar bilan muloqot qilish orqali o'qituvchilar o'quvchilarning xatti-harakatlarini sharhlash, dalillarga asoslangan baholash usullarini qo'llash va talabalarning noyob ehtiyojlarini samarali hal qiladigan maqsadli tadbirlarni amalga oshirish qobiliyatini oshirishi mumkin.

Amaliy tajriba va murabbiylik:

Psixodiagnostik kompetensiyalarni rivojlantirish uchun sinfdagi amaliy tajriba ajralmas hisoblanadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari har kuni o'quvchilar bilan muloqotda bo'lganligi sababli ularda turli xil psixologik hodisalarni kuzatish, baholash va ularga munosabat bildirish uchun keng imkoniyatlar mavjud. Amaliy tajriba orqali o'qituvchilar o'zlarining kuzatish qobiliyatlarini takomillashtiradilar, ruhiy iztirobning nozik belgilari va ko'rsatkichlarini tan olishni o'rganadilar va o'quvchilarning ehtiyojlarini qondirish qobiliyatiga ishonch hosil qiladilar.

Mentorlik yangi boshlanuvchilar o'rtasida psixodiagnostik kompetensiyalarni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tajribali o'qituvchilar va maktab rahbarlari samarali diagnostika amaliyotlarini yo'l-yo'riq, fikr-mulohazalar va modellashtirish bilan ta'minlashi mumkin, bu esa erta martaba o'qituvchilariga murakkab vaziyatlarni boshqarishda va o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashga yondashuvlarini yaxshilashda yordam beradi. Maktablarda murabbiylik va hamkorlik madaniyatini rivojlantirish orqali ta'lim muassasalari o'qituvchilarning psixodiagnostika ko'nikmalarini oshiradigan bilim va tajribalarni uzatishni osonlashtirishi mumkin.

Uzluksiz ta'lim va umrbod ta'lim:

Psixodiagnostik kompetensiyalarni rivojlantirish uzluksiz jarayon bo'lib, u o'qituvchilar faoliyati davomida davom etadi. Ta'lim sohasidagi tadqiqotlar rivojlanib, yangi tushunchalar paydo bo'lganda, o'qituvchilar ilg'or tajribalar va talabalarni qo'llab-quvvatlashga asoslangan dalillarga asoslangan yondashuvlardan xabardor bo'lish uchun uzluksiz o'rganish va kasbiy rivojlanish bilan shug'ullanishlari kerak. Ilg'or kurs ishlari, sertifikatlar va onlayn o'quv modullari kabi uzluksiz ta'lim imkoniyatlari o'qituvchilarga psixodiagnostikaning muayyan sohalarida o'z tajribalarini chuqurlashtirish va baholash va aralashuv strategiyalari repertuarini kengaytirish imkonini beradi.

Bundan tashqari, Amerika Psixologik Assotsiatsiyasi (APA) yoki Milliy Maktab Psixologlari Assotsiatsiyasi (NASP) kabi professional tashkilotlarda ishtirok etish o'qituvchilarning kasbiy o'sishini qo'llab-quvvatlovchi resurslar, nashrlar va tarmoq imkoniyatlaridan foydalanish imkonini beradi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari umrbod ta'lim olish va kasbiy takomillashtirish fikrini o'zlashtirib, o'zlarining psixodiagnostik kompetensiyalarini oshirishlari va o'z faoliyati davomida o'quvchilar farovonligi uchun samarali himoyachi bo'lib qolishlarini ta'minlashlari mumkin.

Xulosa:

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida psixodiagnostika kompetensiyalarini shakllantirish barcha o'quvchilar akademik, ijtimoiy va hissiy jihatdan rivojlanishi mumkin bo'lgan inklyuziv va qo'llab-quvvatlovchi ta'lim muhitini yaratishning ajralmas qismidir. Ushbu kompetensiyalarni rivojlantirishga xos bo'lgan qiyinchiliklar va to'siqlarga qaramay, o'qituvchilar, siyosatchilar va ta'lim sohasidagi manfaatdor tomonlar uchun bir nechta asosiy tavsiyalar va tavsiyalar mavjud.

Birinchidan, o'qituvchilarni tayyorlash bo'yicha kompleks dasturlarda psixodiagnostik treningni chaqiruvigacha bo'lgan ta'limga integratsiya qilish ustuvor bo'lishi kerak. Bunga psixologiya, bolalar rivojlanishi va baholash bo'yicha asosiy bilimlarni taqdim etadigan kurs ishlari, shuningdek, intiluvchan o'qituvchilarga diagnostika ko'nikmalarini real dunyo sharoitida qo'llash imkonini beradigan amaliy tajribalar kiradi.

Ikkinchidan, doimiy kasbiy rivojlanish imkoniyatlari o'qituvchilarning tushunishlarini chuqurlashtirish va ularning faoliyati davomida diagnostika mahoratini oshirish uchun juda muhimdir. Ta'lim muassasalari o'qituvchilarga ilg'or tajribalar va talabalarni qo'llab-quvvatlashga asoslangan dalillarga asoslangan yondashuvlardan xabardor bo'lishga imkon beradigan maqsadli o'quv seminarlari, seminarlar va hamkorlikdagi o'quv jamoalariga sarmoya kiritishlari kerak.

Bundantashqari, institutsional yordam va resurslar o'qituvchilarga samarali psixodiagnostika amaliyoti uchun zarur bo'lgan treninglar, materiallar va nazoratdan foydalanish imkoniyatini berish uchun juda muhimdir. Ta'lim rahbarlari o'qituvchilarning farovonligi va kasbiy o'sishini, resurslarni taqsimlashni va uzluksiz o'rganish va qo'llab-quvvatlash madaniyatini rag'batlantiradigan siyosatni o'rnatishni birinchi o'ringa qo'yishlari kerak.

Bundan tashqari, stigmani bartaraf etish va ta'limda psixodiagnozning ahamiyati haqida xabardorlikni oshirishga qaratilgan sa'y-harakatlar o'qituvchilar o'quvchilarning psixologik ehtiyojlarini ochiq va samarali hal qilish uchun o'zlarini vakolatli his qiladigan muhitni yaratish uchun muhimdir. Empatiya, tushunish va qabul qilish madaniyatini rivojlantirish orqali ta'lim muassasalari ruhiy salomatlik muammolari atrofidagi muloqot va hamkorlikdagi to'siqlarni yo'q qilishi mumkin.

Bundan tashqari, o'qituvchilar, maktab psixologlari, maslahatchilar va boshqa ittifoqchilar o'rtasidagi fanlararo hamkorlik talabalarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash uchun zarurdir. Ta'lim tizimlari mutaxassislariga tajriba almashish, aralashuvlarni muvofiqlashtirish va talabalar va oilalarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash imkonini beradigan aloqa va hamkorlik mexanizmlarini osonlashtirishi kerak.

Oxir oqibat, boshlang'ich sinf o'qituvchilarida psixodiagnostika kompetensiyalarini rivojlantirish o'qituvchilar, siyosatchilar, ota-onalar va jamoalar o'rtasidagi hamkorlikni talab qiladigan jamoaviy ishdir. O'qituvchilarni tayyorlash, malakasini oshirish, institutsional qo'llab-quvvatlash va fanlararo hamkorlikka sarmoya kiritib, biz har bir talabaning yaxlit rivojlanishi va farovonligini birinchi o'ringa qo'yadigan ta'lim muhitini yaratishimiz mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, boshlang'ich sinf o'qituvchilarida psixodiagnostik kompetensiyalarni rivojlantirish yo'lidagi sayohat doimiy va ko'p qirrali. Ushbu maqolada keltirilgan muammolar va to'siqlarni hal qilish va o'qituvchilarni rivojlantirishga faol va hamkorlikda yondashuvni qo'llash orqali biz har bir o'qituvchi o'z o'quvchilarining turli xil psixologik ehtiyojlarini qo'llab-quvvatlash uchun zarur bo'lgan ko'nikma va bilimlar bilan jihozlangan bo'lishini ta'minlashimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. American Psychological Association. (2015). National Standards for High School Psychology Curricula. Retrieved from <https://www.apa.org/ed/national-standards>
2. Darling-Hammond, L., & Bransford, J. (Eds.). (2005). Preparing teachers for a changing world: What teachers should learn and be able to do. John Wiley & Sons.
3. National Association of School Psychologists. (2015). Model for Comprehensive and Integrated School Psychological Services. Retrieved from <https://www.nasponline.org/standards-and-certification/national-standards-for-graduate-preparation-of-school-psychologists/model-for-comprehensive-and-integrated-school-psychological-services>
4. Woolfolk, A. E. (2018). Educational Psychology (14th ed.). Pearson.
5. Ysseldyke, J., & Algozzine, R. (2006). Special education: A practical approach for teachers. Allyn & Bacon.
6. Daniels, H., & Shumow, L. (Eds.). (2015). Understanding psychological testing in children: A guide for health professionals. Springer.
7. National Council for Accreditation of Teacher Education. (2010). Transforming teacher education through clinical practice: A national strategy to prepare effective teachers. Retrieved from <https://www.ncate.org/transforming-teacher-education-through-clinical-practice/>